

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ СТАН В УКРАЇНІ

Анотація. Висвітлено причини скорочення чисельності населення в Україні, проаналізовано вплив соціально-економічних умов на процеси відтворення. Подано оцінку демографічної ситуації та визначено напрями вдосконалення демографічної політики.

Аннотация. Раскрыты причины сокращения численности населения в Украине, проанализировано влияние социально-экономических условий на процессы воспроизводства. Дана оценка демографической ситуации и определены направления усовершенствования демографической политики.

Annotation. The reasons of declining birth rate in Ukraine are revealed, the impact of the socio-economic conditions on the processes of reproduction are analysed. The estimation of demographic situation is given and measures as for normalization of demographic policy are defined.

Ключові слова: демографічний процес, демографічна ситуація, народжуваність, смертність.

Розвиток суверенної української держави відкриває нову сторінку в її демографічній історії та водночас вимагає підвищеної відповідальності за демографічне сучасне і майбутнє народу України, відтворення здорових поколінь. Це обґрунтовує актуальність розгляду на державному рівні проблем демографічного розвитку та формування ефективної національної демографічної політики.

Однією з провідних установ, яка досліджує проблему демографічної ситуації в Україні, є Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. Методологічними, методичними та прикладними дослідженнями різних аспектів демографії, демографічної політики займаються такі українські вчені: С. Біляцький, Н. Власенко, Е. Лібанова та ін.

Метою роботи є визначення демографічних проблем та характеристика особливостей і тенденцій демографічної ситуації в Україні. Об'єктом є демографічна ситуація в Україні. Предмет – особливості сучасного стану демографічної ситуації України.

Специфіка перебігу подій суспільно-економічного життя України у 1990-ті роки, що супроводжувався глибокими деформаціями, призвела до значного посилення негативних демографічних тенденцій, які швидко набули характеру гострої демографічної кризи, тобто поєданого погіршення якісних і кількісних характеристик населення внаслідок порушення механізму його самовідтворення [1].

Сучасна демографічна ситуація, яка склалася в Україні в цілому, у всіх її регіонах визначається як критична, як така, що здатна загрожувати національній безпеці, соціально-економічній та суспільній стабільності країни.

Розгляд такої важливої складової соціального розвитку України, як демографічні процеси, за період 1991 – 2011 рр. дає підстави для висновків про такі тенденції загального зменшення чисельності населення: скорочення народжуваності; перевищення смертності над народжуваністю; зміни у віковій структурі та загальне старіння населення [2].

Серед основних причин демографічного спаду 90-х років ХХ ст. в Україні вирізняють такі: періодичність, що випливає з попередніх демографічних спадів; негативний вплив Чорнобильської аварії на фізичний та моральний стан суспільства; економічний спад, що зумовив зменшення життєвого рівня населення.

За кількістю населення Україна посідає 6-те місце в Європі та 28-ме місце у світі. На її частку припадає 7,3 % населення Європи.

В Україні чисельність населення у 1991 р. становила 52,1 млн осіб, 2010 р. – 45,8 млн осіб. Максимальна цифра зафіксована на початку 1993 р. – 52 244,1 тис. осіб, а відтоді й до січня 2011 р. демографічні втрати становили 6 млн 466 тис. осіб [2].

На сьогодні середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні становить 70 років (65 років – чоловіки, 76 років – жінки). За цим показником Україна займає 52-ге місце серед країн світу.

Упродовж 1990-х рр. і до теперішнього часу в Україні спостерігається перевищення смертності над народжуваністю. Демографічна ситуація в Україні дещо поліпшилася після 2000 р. Згідно з даними за 2010 р., народжуваність перевищила рівень смертності у Волинській, Закарпатській і Рівненській областях та у м. Києві [2].

З іншого боку, складною проблемою для відтворення населення України стало зростання смертності. У 1991 – 1995 рр. цей показник зріс на 19 % та становив 15,4 осіб на 1 тис. населення. У 2009 – 2010 рр. рівень смертності дещо знизився, у 2010 р. померло 698,2 тис. осіб (рівень смертності становив 15,2 ‰, що в 1,4 раза більше, ніж народилось) [3].

Отже, незважаючи на певні позитивні зрушення, демографічна ситуація в Україні залишається складною. Відсутні об'єктивні підстави призупинення існуючої тенденції скорочення загальної чисельності населення. У цій ситуації напрями демографічної політики держави мають спрямовуватися, передусім, на підвищення рівня та поліпшення якості життя населення. Акценти варто робити не на кількісних, а на якісних параметрах демографічного відтворення. Необхідно сконцентрувати зусилля на економічному забезпеченні відтворення населення, належному соціальному захисті сімей з дітьми та осіб похилого віку, поліпшенні екологічної ситуації, популяризації здорового способу життя, що зрештою стане вагомим підґрунтям для підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. До питання про концепцію національної демографічної політики в Україні: Демографічні дослідження. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2004. – Вип. 18. – С. 40–41. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Офіційний сайт Всеукраїнського перепису населення України. – Режим доступу : <http://www.ukrcensus.gov.ua>.